

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
СПЕЦИАЛНОСТ „ПСИХОЛОГИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Соня Методиева Карабелъова

на дисертационен труд на тема:

**„Интерактивните методи в часовете по
„Философия“ за развитие на емоционалната
интелигентност у учениците“**

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в направление
2.3. „Философия“ (Философия на културата, правото, политиката и
икономиката – Философия в средните училища)

Автор на дисертационния труд: Ива Йорданова Дойнова

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Представената ми за рецензия дисертация е посветена на темата за емоционалната компетентност като значима за развитието новата образователна политика в обучението по философия в средните училища. По-конкретно темата е свързана с развитието на компетентността – социалната и емоционалната интелигентност в цялостното жизнено развитие на личността. Темата е актуална, тъй като в условията на все по-бързото и динамично развитие на високите комуникационни технологии и приложението им във всекидневния живот рефлектират върху психичното здраве и чувството за благополучие на индивида. Значимостта на изследваната проблематика се повишава от факта, че акцентът в дисертацията е поставен върху развитието на емоционалната компетентност в периода на късното юношество и как обучението по Философия чрез използването на широка гама от интерактивни методи спомага за повишаване качеството на живот. Всичко това допринася да

по-задълбоченото разбиране на проблематиката на теоретично и емпирично ниво, както и за развиването на компетентността на юношите в контекста на новата реалност.

2. Познаване на проблема

В дисертацията са анализирани задълбочено теоретични подходи и концепции за изследваните конструкции, което показва, че докторантката добре познава съществуващите схващания по разработваната тема. В подкрепа на това е библиографията на дисертационния труд, която включва 111 литературни източника на български, руски и английски език, два учебника по Философия за средните училища и 8 документа, релевантни на проблематиката. Повечето от използваните източници са от последните 10-15 години. Задълбоченият и критичен анализ на теоретичния материал по темата показва уменията на докторантката да проучва, анализира, синтезира и да прави изводи, свързани с терминологията и ключовите за работата понятия.

3. Методика на изследването

Използваната методология и методика за емпиричното изследване съответства на целите и задачите на дисертационния труд. Инструментариумът включва следните въпросници и скали:

- Въпросник за изследване на нивото на емпатия на Юсупов,
- Скала за оценка на мотивацията за одобрение на Д. Краун и Д. Марлоу
- Въпросник за изследване на ситуативната тревожност на Ч. Спилбъргър,
- Въпросник за изследване на стиловете за решаване в конфликтни ситуации на Томас.

Инструментариумът е внимателно подбран, включва и събирането на данни за социодемографските характеристики на участниците в изследването. Това е от съществено значение, тъй като социодемографските данни могат да предоставят контекст и осветляват резултатите на изследването, като позволяват по-добро разбиране на

взаимодействието между различните фактори и конструкти, които се изучават. Всичко това допринася за надеждна и всеобхватна оценка на проблематиката и постигането на целите на проучването.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Заглавието на дисертационния труд е точно и ясно формулирано и напълно съответства на проучваните проблеми. В обобщен вид то описва тематичната рамка на проучването. Докторантката е събрала данни, които са част от планираната за проучване област.

Работата е структурирана в увод, теоретична и емпирична част, заключение и използвана литература.

Концептуализацията на всяка от категориите започва с исторически ракурс и продължава с аналитично проследяване на различните теоретични подходи, подкрепени с анализ на множество конкретни изследвания.

Дисертацията е разработена в рамките на 177 стандартни страници и съдържа увод, три основни глави, структурирани от гледна точка на теоретичното и емпиричното изследване на проблематиката, заключение и библиография. Използваните литературни източници са релевантни на изследваната проблематика. Повечето от тях са от последните 10-15 години, което допълнително допринася за високата оценка. В дисертационния труд са представени 22 таблици и 46 фигури.

В първа глава е направен задълбочен и критичен анализ, в който са систематизирани основни дефиниции на изследваните обекти, основните аспекти на новата образователна политика в обучението по Философия в средните училища, компетентностния подход и класификацията на компетентностите. В тази връзка са разгледани и подборно описани теоретичните подходи, свързани с емоционалната интелигентност като основа за развитието на емоционалните и социални компетентности на индивида. Те са представени в историко-хронологичен ред в зависимост от периода на тяхното представяне в специализираната психологическа литература.

Детайлно са описани концепциите Майер, Екман, Гарднър, Карузо, Салови, Голман, Бар-Он, Купър и Сауаф, Уилкс, Петридис и Фърнам, Ууд и Толи, Люсин, Манайлова, И. Андреева за емоционалната интелигентност със съответните основни конструкти, валидизирани и изведени на база емпирични проучвания. Основно място е посветено на формите на развитие емоционалната интелигентност с акцент при новите поколения – Алфа и Зет, от гледна точка на техните основни характеристики и особености, свързани с развитието на емоционалните и социалните компетентности. Обърнато е внимание на ролята на учителя и неговите личностни качества за развитие на емоционалната компетентност на учениците. В отделен параграф са описани и етапите на груповата динамика. Основният акцент е върху последващата възможност за развитие и усавършаване на уменията, нагласите и ценностите.

Обърнато е внимание на приноса на психологическите концепции контекста на развиването на компетентностите за личностното израстване на индивида с цел по-ефективно справяне в проблемни ситуации при външно зададени критерии.

В края на първа глава докторантката прави обобщение на основните акценти на теоретичния обзор. В синтезиран вид е представен приносът на компетентностния подход за развитието и усъвършенстването на уменията за сапознание на собствените емоции, разпознаването чувствата на другите в процеса на взаимодействие с връстниците и ролята на учителя в този контекст. Именно тази област е обвързана с целта на научното изследване на дисертационния труд.

Втора глава представя интерактивните методи в обучението по Философия. Много коректно, точно и ясно са описани същността и особеностите на интерактивните методи. Особено място е отделено на моделите с включените в тях елементи за преподаване и учене, както и ползата от прилагането им в практиката. В тази връзка са разгледани са подходите на Хънтър, Дюи, Колб и кооперативното учене. Специално е обърнато внимание и е направена съпоставка между традиционния и интерактивния модел на обучение. Също така са описани предимствата и трудностите от прилагането на интерактивните методи в обучението. В

отделен параграф е направена класификация на интерактивните методи, като са анализирани ситуационните методи, техниките за творческо мислене на Е. де Боно, SWOT анализа, пирамидата като метод за събиране на данни, лавината или снежната топка, завъртане или кръг, допитване с картончета, аквариум, рисуване на идея, разделен постер, светкавица, горещи столове, казус, ролева и др. За всяка от тези техники са описани както предимствата, така и трудностите за прилагането им. Също така конкретно са представени онези техники, приложими в часовете по Философия в средното училище. Допълнително докторантката се спира и на дискуссионните методи и тяхното използване в обучението, като например брейнсторминг, дискусия, дебат, кръгла маса, работа в малка група, работа по проект, публично представяне, обърната класна стая и др.

Допълнително докторантката се фокусира върху разработването на дневник за самонаблюдение – „Моята емоционална интелигентност“. Този „продукт“ има за цел да провокира интереса на учениците и учителите по Философия. Основната идея е по-задълбочено изучаване на емоциите с цел тяхното познаване и развитие на социалната и емоционалната интелигентност.

Във втора глава е описан и методът „Психодрама“ с основните елементи и специфични техники, който може да бъде полезен от гледната точка на основната идея на дисертационния труд. Не е пропуснато и използването на изкуствения интелект в училище в контекста на възможностите в съвременно развитие на високите технологии и тяхното приложение в обучението.

Представеният детайлен обзор подкрепя идеите на докторантката, върху които е изграден теоретичния и емпиричния модел на проучването. Всичко това дава възможност да бъде изведена теоретична рамка от ключови понятия и конструкти, връзката между които е изчерпателно обсъдена и анализирана.

Литературният обзор по съдържание отговаря на изследователската тематика и представя схващания за същността на анализиранията понятия, конструкти и докладваните в литературата

резултати по отношение на взаимовръзките между тях. Избраната структура на изложението показва подробно и задълбочено познаване тематиката.

Емпиричната част на дисертационния труд е представена в трета глава. В нея коректно и точно е описана постановката, организацията на емпиричното изследване и обосновката на теоретичния модел на проучването. Тук са включени целта, задачите, хипотезите и използваните методи в дисертационния труд. Целта и задачите са ясно формулирани. Издигнатата хипотеза е ориентирана към проучване на връзките между анализираните конструкти.

Докторантката е подхождала с научна сериозност към решаването на поставените задачи, като е избрала адекватен подход. Поставените в изследването цели и задачи, както и характерът на предполагаемите зависимости между изследваните конструкти, определят статистическите методи, които са приложени при обработката на данните. Те включват методи от описателната и дедуктивната статистика, използвани за установяване на вариацията на изследваните феномени, сравнителни анализи и взаимовръзки.

В тази част на дисертационния труд са описани коректно използваната методика, въпросници, скали и процедура на емпиричното изследване.

За целите на сравнителните анализи са приложени поредица от т-тестове и корелационен анализ.

Получените резултати от емпиричното проучване показват различията в проучените конструкти в зависимост от изследваните демографски признаци, както и връзките между тях. Резултатите от приложените статистически анализи са описани коректно и представени в табличен и графичен вид с добро качество и висока полезност.

В заключението е направено представяне и обобщение на получените резултати, като подробно е дискутирана верификацията на издигнатите хипотези. Също така е обсъдено приложението на получените резултати в обучението по Философия за средните училища. Подчертана е необходимостта да се вземат предвид резултатите при развиването и

усъвършенстването на уменията за общуване, самопознанието на емоциите, чувствата на другите и справянето в конфликтни ситуации. Едновременно с това са препоръчани конкретни техники за обучение, които могат да подпомогнат успешната реализация на младите хора.

Положителната оценка на получените резултати може да бъде разпозната чрез следните анализи и обобщения на проведеното изследване:

- a. Избрани са подходящи въпросници и скали, адаптирани и стандартизирани за българския социокултурен контекст, чиито психометрични характеристики удовлетворяват стандартите на изследването.
- b. Емпиричният подход осигурява данни за установяване на връзки и зависимости, което дава възможност с висока достоверност да се проверят хипотезите.
- c. Обобщенията и сравнителните анализи с данни от други проучвания са адекватни и имат конкретна практическа приложимост в обучението по Философия в средните училища.
- d. Оригинален авторски принос е разработеният специално за дисертационното проучване дневник за самонаблюдение – „Моята емоционална интелигентност“.

В заключението на дисертационния труд накратко са представени основните резултати и е обсъдено тяхното приложение в обучението.

Основен принос на дисертационния труд е задълбоченият критичен и сравнителен анализ на получените от теоретичното и емпиричното изследване резултати. Направените изводи са релевантни на задачите и обективно отразяват резултатите от проучването. Те показват компетентността на Ива Дойнова да анализира и интерпретира резултати от теоретични и емпирични изследвания и да прави заключения за практиката. Всичко това е индикатор за задълбочен изследователски интерес към разглежданата проблематика.

Приносите са формулирани ясно и са добре подкрепени с аргументи, като обективно отразяват постиженията на дисертационния

труд. Представените приноси могат да се разширят съдържателно по посока на практическата приложимост на цялостната разработка.

5. Критични бележки

Критичните ми бележки са предимно технически и не омаловажават значимостта на дисертационното проучване.

6. Автореферат

Авторефератът отразява основните параметри на темата. В него са представени както теоретични анализи, така и експериментални резултати. Текстът напълно отговаря на изискванията.

Ива Дойнова представя 3 публикации в научни издания и 3 доклада и от участие в научни конференции и семинари.

7. Препоръки

Препоръчвам дневникът за самонаблюдение – „Моята емоционална интелигентност“, да се публикува като наръчник или помагало, тъй като може да бъде полезен на учениците и учителите по Философия в средните училища.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Ива Дойнова представлява цялостно и задълбочено изследване на актуална научна тематика, като получените резултати могат да намерят приложение в обучението по Философия в средните училища. Дисертацията и свързаните с нея публикации отговарят на изискванията и наукометричните критерии на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, задълбоченият теоретичен анализ на изследователските данни и успешно проведеното проучване, убедено давам своята положителна оценка и предлагам на членовете на Научното жури да гласуват положително за

присъждане на образователната и научна степен **„доктор“** на **Ива Йорданова Дойнова** по професионално направление **2.3. „Философия“** (**Философия на културата, правото, политиката и икономиката – Философия в средните училища**).

17.02. 2025 г.

гр. София

Рецензент:

(проф. д.пс.н.С. Карабелъова)